

ABAIR GÀIDHLIG!

NOTAICHHEAN AN TIDSEIR

FILEANTA

 Stòrlann
Nàiseanta na Gàidhlig

Cò dha a tha an t-aonad seo?

Tha ìre tuigse eadar-dhealaichte a thaobh gràmar na Gàidhlig aig gach sgoilear a tha ann an clasaichean nam fileantach (agus clasaichean luchd-ionnsachaidh). 'S ann do sgoilearan ann an clasaichean nam fileantach a tha an t-aonad seo anns a' chiad dol a-mach, ach dh'fhaodadh gum bi e feumail cuideachd do luchd-ionnsachaidh adhartach aig ceann shuas na sgoile.

Chaidh cuid de sgoilearan a tha ann an clasaichean nam fileantach a thogail ann an suidheachadh far an robh a' Ghàidhlig aca mar chiad chànan. Bidh riaghailtean cànan a' tighinn thuca gu nàdarra nuair a bhios iad a' bruidhinn agus a' sgrìobhadh. Tha gràmar na Gàidhlig gu math mionaideach ge-tà agus dh'fhaodadh gum bi mearachdan nan tuigse a tha a' cur feum air leasachadh. Glè thric cha bhi fios aig feadhainn a thogadh le Gàidhlig carson a tha structar cànan no abairt ceart no ceàrr agus cha tèid aca air a mhìneachadh do dhaoine eile. Mar as fheàrr an tuigse air gràmar, 's ann as siùbhlaiche a bhios iad sa chànan. Thathar an dòchas gun toir an t-aonad seo tuigse nas fheàrr don chuid a tha san t-suidheachadh seo.

Glè thric, 's ann aig daoine a dh'ionnsaich an cànan as fheàrr a tha tuigse air riaghailtean gràmar na Gàidhlig. Gus an ruig iad fìor ìre fileantachd ge-tà, bidh aca ris na riaghailtean a chur an gnìomh gu sgiobalta nan inntinn mus bruidhinn agus mus sgrìobh iad. Ach tha tòrr riaghailtean ri ionnsachadh mus ruig iad an ìre sin. Bidh mìneachadh a' ghràmair san aonad seo feumail dhaibh air an t-slighe gu fileantachd.

Dè na puingeann cànanain a th' anns an aonad seo?

Anns an aonad cànanain seo, thathar ag amas air dèiligeadh ri sia puingeann cànanain deatamach a tha gu tric nan adhbharan duilgheadais do sgoilearan. Chaidh na puingeann a leanas a thaghadh air an dòigh seo.

Chan eil sinn ag ràdh **nach eil** puingeann bunaiteach eile ann, ach tha seo na thoiseach-tòiseachaidh agus faodaidh tidsearan cur ris/toirt às mar a thogras iad.

1. An t-Ainmear.
2. An Tràth Caithte
3. An Tràth Teachdail
4. An Tràth Cumhach
5. 'S
6. Na h-Altan Pearsanta

Ciamar a thèid dèiligeadh ris na puingeann cànan gu h-àrd san aonad seo?

Ann an gach pàirt den aonad seo, tha Obair A agus Obair B.

Obair A: 'S e feallsanachd an aonaid gum biodh gach puing cànan air a togail air obair a tha stèidhichte aig ìre FFC 1-3. Bidh measgachadh de sgilean a' togail ceann anns gach pàirt den aonad (mion-sgrùdadh/luachadh/cruthachadh/dèanamh). Cha leig luchd-teagaisg a leas gach gnìomh obrach ann an Obair A a chleachdadh agus obraichidh Obair B a cheart cho math às aonais gnìomhan obrach Obair A a dhèanamh.

Obair B: Thèid a' phuiging cànan a theagasg le taic bho *Powerpoints* (PPTT). 'S e meadhan iomchaidh a tha seo oir gabhaidh puingeann cànan a theagasg ceum air cheum. Bidh e cuideachd comasach do thidsearan atharraichean a dhèanamh air na duilleagan ppt a rèir mar a tha e freagarrach dhaibh fhèin no dhan chlas aca.

Cha tèid ach na h-abairtean teicnigeach gràmair as cudromaiche a chleachdadh (mar eisimpleir, *ainmear*, *gnìomhair neo-riaghailteach*) gus nach tèid bacadh a chur air sgoilearan le abairtean foirmeil nach tuig a' mhòr-chuid. Thèid na puingeann gràmair a theagasg tro eisimpleirean agus tro mhìneachadh.

Thathas an dòchas gum bi tuigse fada nas glaine aig sgoilearan air na puingeann gràmair a nochdas san aonad seo nuair a chrìochnaicheas iad na duilleagan-obrach. Bheir freagairtean nan sgoilearan beachd dhan tidsear a thaobh an tuigse. Tha beagan eacarsaichean anns an aonad a tha ag iarraidh air sgoilearan eadar-theangachadh a dhèanamh.

Tha e cudromach dearbhadh gun cuir sgoilearan an gnìomh na dh'ionnsaich iad san aonad nuair a bhios iad an sàs ann an obair eile às dèidh dhaibh a chrìochnachadh. Ro thrì, cha bhi iad mothachail air na dh'ionnsaich iad (ged a thuig iad e aig an àm) às dèidh làimh. Feumar na puingeann gràmair seo a dhaingneachadh uair is uair agus tha sin an urra ris gach tidsear.

Bha crìochan ri chur timcheall air gach puing gràmair a tha a' nochdadh san aonad seo. Mar eisimpleir, chaidh dèiligeadh ris an ainmear anns an tuiseal thabhartach, ach cha deach dèiligeadh ris an tuiseal ghinideach. Feumar a bhith faiceallach nach bi an gràmair cho domhainn 's gun cuir e feadhainn troimh-a-chèile. Dh'fhaodadh tidsearan iad fhèin leantainn orra agus dèiligeadh ri puingeann cànan nas adhartaiche ma tha sin iomchaidh.

Feuch gun cuimhnich sibh gur e sibhse – an tidsear – prìomh ghoireas a’ chlas!

1. An t-Ainmear

- Tha **Obair A** stèidhichte air earrainn às an nobhail **An t-Ionnsachadh Bòidheach le Catriona Lexy Chaimbeul**.
- Tha aig sgoilearan ri obair leughaidh a dhèanamh an toiseach: ceistean a fhreagairt a tha a’ lorg tuigse, sgrùdadh agus luachadh.
- Anns an ath-eacarsaich (bruidhinn) tha aig sgoilearan ri beachdachadh air trì ceistean a tha ag èirigh às an earrainn agus a tha a’ buntainn ri am beatha fhèin.

Tha **Obair B** an toiseach ag iarraidh air sgoilearan an earrann a leughadh a-rithist agus an uair sin:

- Toirt an aire dha na h-ainmearan a tha ann an clò dorcha (td3). Tha seo agus an ro-ràdh a’ toirt air sgoilearan faicinn gu bheil diofar fhaclan againn ann an Gàidhlig airson an uilt. Tha còmhraidh clas ag iarraidh air na sgoilearan beachdachadh air carson a tha seo.
- Coimheadaidh an clas is an tidsear tro ppt *Abair Gàidhlig* 1 duilleagan 2-4 a-nis. Tha ppt2 a’ meas tuigse an sgoilear air fireann is boireann. Tha ppt3 a’ toirt riaghailtean simplidh gus an aithnichear ainmearan fireann agus boireann bho chèile. Tha ppt4 a’ toirt air sgoilearan na riaghailtean a chleachdadh airson boireann/fireann obrachadh a-mach.
- Tha ppt5 a’ nochdadh ainmearan fireann agus boireann agus an t-alt a tha ceart anns gach suidheachadh. Thathar ag iarraidh air sgoilearan riaghailtean a chruthachadh le bhith a’ cleachdadh na duilleig-obrach. Chì iad an d’ fhuair iad seo ceart le bhith a’ coimhead air ppt6.
- Thathar an uair sin ag iarraidh air na sgoilearan faighinn a-mach a bheil ceithir ainmearan deug fireann no boireann agus dè an t-alt a tha a’ freagairt air gach ainmear.
- Tha ppt8 a’ coimhead air mar a tha gnè an ainmeir a’ toirt buaidh air a’ bhuadhair.
- Tha ppt9 a’ coimhead air an tuiséal thabhartach (gun a bhith ga ainmeachadh). Thathar a’ mìneachadh mar a bhios seo ag obrachadh ann an dòigh shìmplidh. Chan eil iomradh air a dhèanamh air mar a dh’fhaodas ainmearan boireann atharrachadh anns an tuiséal seo (me *air a’ chloich/faisg air an uinneig*). Bhiodh e iomchaidh seo a thogail le sgoilearan comasach, adhartach.
- Tha ppt 10 agus 11 ag amas air a h-uile puing gu h-àrd a tharraing còmhla.

2. An Tràth Caithte

Tha **Obair A** stèidhichte air **An Rathad Dhachaigh** le Mòrag Mhàrtainn.

- Tha aig sgoilearan ri obair leughaidh a dhèanamh an toiseach: ceistean a fhreagairt a tha a' lorg tuigse, sgilean gearr-chunntais, sgrùdadh agus luachadh.
- Anns an ath eacarsaich (bruidhinn) tha aig sgoilearan ri beachdachadh air sia ceistean a tha ag èirigh às an earrainn (a' gabhail a-steach cuspair agus teachdaireachd).
- Tha an treas eacarsaich a' toirt cothrom do sgoilearan a dhol an sàs ann an sgrìobhadh inntinneach, mac-meanmnach – an sgeulachd a sgrìobhadh a-rithist, ach bho thaobh an duine.
- 'S e an eacarsaich mu dheireadh (cànan) an sgeulachd a leughadh a-rithist agus na gnìomhairean a bha san tràth sheachad a lorg. Tha an gnìomh seo a' ceangal **Obair A** agus **Obair B**.

Tha **Obair B** a' tòiseachadh le deuchainn bheag ppt2: an urrainn dha na sgoilearan an **Tràth Caithte** a chruthachadh bho **gnìomhairean riaghailteach** (gun a bhith a' cleachdadh bha)? Tha an gluasad seo air a mhìneachadh le ppt3 agus air a dhaingneachadh as dèidh seo.

- Tha aig buidhnean/an clas an uair sin ri beachdachadh air dè na litrichean nach gabh h anns an tràth chaithte. Tha daingneachadh air a seo air ppt4.
- A-rithist, tha còmhraidh buidhne/clas ann a thaobh na tha sinn a' dèanamh le gnìomhairean a tha a' tòiseachadh le *f + fuaimreag* anns an tràth chaithte. Tha seo air a mhìneachadh le ppt5.
- Tha ppt6 a' toirt sùil air mar a tha sinn a' cruthachadh 'triantan' airson gnìomhairean anns an tràth chaithte. Tha barrachd obrach a' leantainn seo gus dèanamh cinnteach gu bheil grèim aig sgoilearan air a' phuing.
- Thathar a' cur fòcas air **gnìomhairean neo-riaghailteach anns an Tràth Chaithte** a-nis. Tha mìneachadh a thaobh seo air td14 far a bheil deuchainn bheag gus am faighear a-mach an urrainn do sgoilearan an gnìomhair *a' faighinn* a chur dhan tràth chaithte. Chì na sgoilearan an do rinn iad seo ceart le bhith a' toirt sùil air ppt7 còmhla ris an tidsear.
- A-rithist, tha còmhraidh buidhne/clas ann a thaobh dè na gnìomhairean a tha san tràth chaithte anns an sgeulachd (*An Rathad Dhachaigh*) a tha mì-riaghailteach. Chì na sgoilearan an do thagh iad na gnìomhairean cearta (agus fiosrachadh eile) le bhith a' coimhead air ppt8.
- Tha an còrr de na duilleagan-obrach agus na powerpoints a' toirt sùil air na naoi gnìomhairean mì-riaghailteach eile san tràth chaithte gus faighinn a-mach dè an ìre aig a bheil na sgoilearan a thaobh a bhith gan cleachdadh ceart agus airson an ìre seo a leasachadh.

Obair Leudachaidh: Dh'fhaodadh gum biodh e iomchaidh aig an ìre seo iarraidh air na sgoilearan pios rosg a sgrìobhadh anns an tràth chaithte (leabhar-latha, aithisg no leithid sin) agus am misneachadh gus nas urrainn dhaibh de gnìomhairean riaghailteach agus neo-riaghailteach a chleachdadh.

3. An Tràth Teachdail

Tha **Obair A** stèidhichte air earrann èisteachd *Deireadh-seachdain Anndra*.

- Tha aig sgoilearan ri èisteachd ris an earrainn agus ceistean a fhreagairt. Dh'fhaodadh iad èisteachd ris dà thuras (mar ann an deuchainn èisteachd Ìre Nàiseanta 5) no cho tric 's a dh'fheumas iad (mar mheasadh-sgoile Ìre Nàiseanta 4 agus 5).
- Anns an ath eacarsaich (bruidhinn) tha aig sgoilearan ri innse mar a chuireas iad fhèin seachad an deireadh-seachdain. Bheir an eacarsaich seo cothrom dhan tidsear faicinn de an ìre gu bheil na sgoilearan a' cleachdadh an Tràth Teachdail mus tòisich iad air an obair cànan (a bheil iad a' cleachdadh structaran mar *Tha mi gu bhith/Bidh mi* agus, aig an aon àm, a' seachnadh ghnìomhairean san Tràth Teachdail?)
- Tha aig na sgoilearan a-nis ri èisteachd a-rithist ris an earrainn a chuala iad roimhe, a' dèanamh nota de na gnìomhairean a tha san Tràth Teachdail. Seo an ceangal eadar Obair A agus Obair B.

Tha **Obair B** a' tòiseachadh le deuchainn bheag (ppt2): an urrainn na sgoilearan **an Tràth Teachdail** a chruthachadh bho **ghnìomhairean riaghailteach** (gun *bidh* a chleachdadh)? Tha an gluasad seo air a mhìneachadh le ppt3. Tha td3-4 a'daingeachadh seo.

- Tha ppt4-6 a' sealltainn mar a tha sinn a' cruthachadh 'triantan' airson nan gnìomhairean riaghailteach anns an tràth theachdail. Tha barrachd obrach (ochd eisimpleirean) air td4-7 gus dèanamh cinnteach gu bheil grèim aig sgoilearan air a seo.
- Thathar a' cur fòcas air **gnìomhairean neo-riaghailteach anns an Tràth Teachdail sa chòrr den aonad**.

Tha deuchainn bheag air td8 gus am faighear a-mach an urrainn do sgoilearan an gnìomhair *a' faighinn* a chur dhan tràth theachdail. Chì na sgoilearan an do rinn iad seo ceart le bhith a' toirt sùil air ppt7.

- Tha an còrr de na duilleagan-obrach agus na *Powerpoints* (ppts8-12) a' toirt sùil air na còig

gnìomhairean neo-riaghailteach eile san tràth theachdail gus faighinn a-mach de an ìre aig a bheil na sgoilearan a thaobh a bhith gan cleachdadh ceart agus airson an ìre seo a leasachadh.

Obair Leudachaidh: Dh'fhaodadh gum biodh e iomchaidh aig an ìre seo iarraidh air na sgoilearan pios rosg a sgrìobhadh anns an tràth theachdail (planaichean airson deireadh-sheachdain, saor-làithean) agus am misneachadh gus nas urrainn dhaibh de ghnìomhairean riaghailteach agus neo-riaghailteach a chleachdadh.

4. An Tràth Chumhach

Tha dith tuigse air mòran sgoilearan a thaobh an Tràth Chumhaich. Mar eisimpleir, glè thrì cleachdaidh iad **bidh** nuair a tha còir aca **bhiodh** a chleachdadh.

Mar na h-eacarsaichean eile, chan eilear a' feuchainn ris a h-uile càil mun phuing càinain a theagasg. Thathas ag amas an seo air na rudan as deatamaiche ionnsachadh dha na sgoilearan no an daingneachadh. Thathas ag aithneachadh nach deach togail air cuid de rudan a tha sònraichte mun Tràth Chumhach (mar eisimpleir: *bhiodh tu, bhitheadh...*) ach dh'fhaodadh an tidsear dèiligeadh ri leithid nam biodh feum air.

Obair A

- Tha am pàirt seo den aonad a' tòiseachadh le earrainn às an sgeulachd ghoirid **Am Partaidh Purpaidh** le Dòmhnall Iain MacIomhair anns a bheil mòran gnìomhairean san Tràth Chumhach. Tha ceistean an cois na h-earrainn a tha a' sireadh tuigse, luachadh agus sgrùdadh.
- Dh'fhaodadh an clas an uair sin deasbad a chumail air diofar mholaidhean aig a bheil ceangal ris an sgeulachd.
- Bidh aig na sgoilearan an uair sin ris an earrann a leughadh a-rithist is na gnìomhairean a tha san Tràth Chumhach a lorg. Seo an t-slighe a-steach dhan obair càinain.

Obair B

- Tha sia *powerpoints* ann a dh'fhaodadh an tidsear a chleachdadh gus sealltainn mar a tha an Tràth Chumhach ag obrachadh.
- Tha ppt2 a' dèiligeadh ris na ceithir phrìomh thràthan (làthaireach, caithte, teachdail agus cumhach) agus mar a tha iad ag obrachadh aig an ìre as simplidhe: (*tha, bha, bidh, bhiodh*). Tha ppt3 a' togail 'triantan' le *Bhiodh*. Tha e cuideachd a' coimhead air an diofar eadar an Tràth Chumhach agus an Tràth Seachad-Gnàthach. Chan eilear a' cur mòran cuideim air an seo, ach tha e cudromach gun tuig na sgoilearan mar a tha dà chiall aig *Bhiodh*. Tha ppt4 a' cleachdadh 'an triantan' agus a' toirt gum biodh agus nach biodh a-steach dhan ghnothach. Tha ppt5&6 a' nochdadh mar a tha an Tràth Chumhach ag atharrachadh anns a' chiad phearsa: **Bhithinn**. Tha ppt7 a' nochdadh mar a tha **ma** ag atharrachadh anns an tràth chumhach: **nam** biodh.
- Tha ppt8-9 a' nochdadh mar a tha an Tràth Chumhach ag obrachadh le gnìomhairean eile (seach *bhiodh*):
- Tha ppt10 a' toirt seachad fiosrachadh mu na gnìomhairean a tha neo-riaghailteach anns an Tràth Chumhach. Tha an obair air td5 a' togail air an fhiosrachadh seo agus, a-rithist, dearbhaidh i a bheil tuigse aig na sgoilearan air a' phuing càinain seo.

Obair Leudachaidh: Dh'fhaodadh gum biodh e iomchaidh aig an ìre seo iarraidh air na sgoilearan pìos rosg a sgrìobhadh anns an Tràth Chumhach (an obair a b' fheàrr a chòrdadh rium, na dhèanainn nam buannaichinn An Crannchur Nàiseanta agus mar sin air adhart) agus am misneachadh gus nas urrainn dhaibh de gnìomhairean riaghailteach agus neo-riaghailteach a chleachdadh.

5. An Gnìomhair Is ['S]

Tha an gnìomhair a *bhith* sa Ghàidhlig ag adhbharachadh iomadh duilgheadas do sgoilearan leis gu bheil e cho eadar-dhealaichte an taca ri mar a tha e sa Bheurla. Tha dà gnìomhair againn sa Ghàidhlig (*bi* agus *'s*) ach chan eil ach aon sa Bheurla. Tha am pàirt seo den aonad ag amas air a bhith a' nochdadh mar a tha *'s* ag obrachadh.

Obair A

- Thathas a' tòiseachadh le earrainn às an artaigil fhiosrachail **Dùn Ad** le Crìosaidh Dick anns a bheil *'s* a' nochdadh gu tric. Tha ceistean an cois na h-earrainn a tha a' sireadh tuigse, luachadh agus sgrùdadh.
- Dh'fhaodadh sgoilearan an uair sin aiste bheachdail no aiste fhiosrachail a sgrìobhadh mu chuspair aig a bheil ceangal ris an earrainn.
- Bidh aig na sgoilearan an uair sin ris an earrainn a leughadh a-rithist is beachdachadh air mar a chleachd an sgrìobhadair *'S*. Seo an t-slighe a-steach dhan obair cànan. Chan eil seo furasta, ach thig na sgoilearan air ais chun na h-earrainn ann an Obair B aon uair *'s* gum bi tuigse nas fheàrr aca air a' ghnòthach.

Obair B

- **1. 'S agus Structaran Cànan Adhartach:** Tha ppt2-3 a' dèiligeadh ri mar a chleachdas sinn *'S* ann an structaran cànan leithid: *'s toigh*, *'s aithne*, *'s urrainn...* agus carson a tha e cudromach structaran cànan mar seo a chleachdadh. Tha Obair B td4 a' toirt air sgoilearan beachdachadh air mar a dh'fhaodadh iad barrachd structaran cànan mar seo a chur gu feum. Tha seo cuideachd a' toirt orra coimhead a-rithist air an earrainn *Dùn Ad* agus mar a chleachd an sgrìobhadair cuid de na structaran seo:
- *Dè b' fheàrr* na dhol thairis a' chuain?
- mar chuimhneachain air an àite anns am *b' àbhaist dhaibh a bhith*.
- *b' fheudar* dha na daoine ... falbh às
- **2. 'S le buadhairean:** Tha ppt4-5 a' dèiligeadh ri mar a chleachdas sinn *'S* le buadhairean, mar eisimpleir: *'S beag an t-iongnadh ...* agus carson a tha e cudromach structaran cànan mar seo a chleachdadh. Tha obair air td4 a' toirt air sgoilearan beachdachadh air mar a dh'fhaodadh iad an structar cànan seo a chur gu feum. Tha seo cuideachd a' toirt orra coimhead a-rithist air an earrainn *Dùn Ad* agus mar a chleachd an sgrìobhadair an structar seo: **'S cinnteach** nach do ghluais iad
- **3. 'S le ainmearan:** Tha ppt 6 a' dèiligeadh ri mar a chleachdas sinn *'S* gus cuideam a chur air ainmear, mar eisimpleir: *'S e iasg mòr a ghlac mi*. Tha an obair air td7-8 a' toirt air sgoilearan beachdachadh air mar a dh'fhaodadh iad an structar cànan seo a chur gu feum. Tha seo cuideachd a' toirt orra coimhead a-rithist air an earrainn *Dùn Ad* agus mar a chleachd an sgrìobhadair an structar seo:

NOTAICHEAN AN TIDSEIR

- **'S e Earra-Ghàidheal ... a chanas sinn ris an sgìre...**
- **ged 's e Dal Riata a thug na Gàidheil fhèin air...**
- **'S e cleachdadh a bh' aig na Gàidheil a bhith...**
- **4. 'S e – gus innse dè th' ann an rud:** Tha ppt7-10 a' dèiligeadh ri mar a chleachdas sinn 'S gus innse dè th' ann an rud, mar eisimpleir: *'S e saighdear a th' ann an Alasdair*. Tha iad seo a' mìneachadh carson a bhios sinn a' cleachdadh dà structar (mar an t-eisimpleir gu h-àrd ach cuideachd *'S e Alasdair an saighdear*). Tha an obair air td8-9 a' toirt air sgoilearan na structaran seo a chur an gnìomh. Tha seo cuideachd a' toirt orra coimhead a-rithist air an earrainn *Dùn Ad* agus mar a chleachd an sgrìobhadair an dà structar seo:

'S e Dùn Ad a bh' ann

'S e seòrsa de chaisteal a bha seo

Chan e astar fada a bh' ann

'S e a' Ghàidhlig an cànan a bh' aca

's e Crìosdaidheachd an creideamh

'S e Dùn Ad am prìomh fhear a bh' aca.

- **5. Eadar-theangachadh:** Tha ppt11 ag iarraidh air na sgoilearan eadar-theangachadh a dhèanamh bhon Bheurla gus am faicear a bheil na sgoilearan a-nise comasach air 'S a chleachdadh gu ceart. Tha an gnìomh mu dheireadh air td9 a' cur ris an seo.

NOTAICHEAN AN TIDSEIR

6. Na h-Altan Pearsanta (Mo, Do...)

Tha am pàirt seo den aonad seo gu math mòr!

Tha troblaidean aig mòran sgoilearan leis na h-Altan Pearsanta. Bidh a' mhòr-chuid cofhurtail le mo agus *do* ach bidh gu leòr aig nach bi tuigse air barrachd air an seo. Bidh iad seo

a' cleachdadh *aige, aice...* mar dhòigh air dèiligeadh ris an laigse seo. B' fheàrr leinn mura cleachdadh sgoilearan abairtean leithid 'a' *mhàthair aice* ach gun canadh iad 'a màthair' (agus thèid dèiligeadh ri seo san aonad). Ach tha an laigse cainnte seo ag adhbharachadh thrioblaidean eadhon nas doimhne. Oir, gun ghrèim ceart air na h-Altan Pearsanta, cha tèid aig sgoilearan air structaran bunaiteach eile a chleachdadh ceart (leithid *chaidh a thogail, ri ar taobh, tha mi ga cluinntinn, nam beachd-san, tha sibh nur seasamh...*)

Mholadh sinn aig an fhìor thoiseach gum biodh clàr-cànain mar seo ri fhaicinn anns a' chlas gus am bi fios aig sgoilearan far am faigh iad an cuideachadh a bhios a dhìth orra nuair a bhios iad a' cleachdadh nan Altan Pearsanta:

mi	mo (h)	gam (h)	nam (h)
thu	do (h)	gad (h)	nad (h)
e	a (h)	ga (h)	na (h)
i	a	ga	na
sinn	ar	gar	nar
sibh	ur	gur	nur
iad	an/am	gan/gam	nan/nam

Bidh cuid de sgoilearan aig nach bi laigsean mar a tha air am mìneachadh gu h-àrd, ach bidh am pàirt seo den aonad fhathast feumail dhaibh ann a bhith a' toirt daingneachadh foirmeil dhaibh air a' phuing cànain seo.

Obair A

- Tha an t-aonad stèidhichte air earrainn èisteachd *Mi Fhìn is mo Theaghlach*. Bha e do-dhèanta earrann a thaghadh anns an robh na diofar phuingeann cànain ris a bheil an t-aonad seo a' dèiligeadh. Dh'fheumte earrann a chruthachadh a bha làn de fhaclan mar *mo, nam, gam, mar coinneamh...*
- Tha aig sgoilearan ri èisteachd ris an earrainn agus ceistean a fhreagairt (td2). Dh'fhaodadh iad èisteachd dà thuras (mar ann an deuchainn èisteachd Ìre Nàiseanta 5) no cho tric 's a dh'fheumas iad (mar mheasadh-sgoile Ìre Nàiseanta 4 agus 5). Tha ceistean a tha a' cur feum air beagan sgrùdaidh ann a bharrachd air ceistean a tha a' sireadh tuigse.

NOTAICHEAN AN TIDSEIR

- Anns an an ath eacarsaich (bruidhinn), tha aig sgoilearan ri òraid a thoirt air na tha iad am beachd a dhèanamh às dèidh dhaibh an sgoil fhàgail. Tha seo a' togail air cuspair na h-earrainn èisteachd. Tha e air a dhèanamh soilleir anns an eacarsaich seo nach leig iad a leas innse mu amas sònraichte ach gum faodadh iad beachdachadh air diofar roghainnean a tha fan comhair.
- Tha aig na sgoilearan a-nis ri èisteachd ris an earrainn a chuala iad roimhe, a' dèanamh nota de altan pearsanta a tha a' nochdadh innte (ged a dh'fhaodadh tidsearan leth-bhreac den earrainn a thoirt do sgoilearan gus cùisean a dhèanamh na b' fhasa dhaibh). Seo an ceangal eadar Obair A agus Obair B. Thathas a' sùileachadh gun tog a' mhòr-chuid air mo ach tha gu leòr eile ann (cuid a tha fada nas dorra), mar eisimpleir:

par. 1 – **nam** theaghlach / **m'** athair / **mo** mhàthair

par. 2 – mar coinneamh, **an** dreuchdan, os a **chionn**

par. 3 – **nam** athair, **ga** fhaicinn,

par. 4 – chaidh **a** togail, mu (**a**) deidhinn, **ga** chluich

par. 5 – **na** shaor, air **a** phàigheadh, **ga** thrèanadh, **na** sporan,

par. 6 – fada **na** ceann, **ga** h-ionndrainn, às a **h**-aonais,

'S e eacarsaich dhoirbh a tha seo ach tha e a' toirt cothrom dhan tidsear faighinn a-mach dè an ìre de thuigse a tha aig sgoilearan fa leth a thaobh mar a bhios na h-Altan Pearsanta ag obrachadh sa Ghàidhlig. Bithear a' tilleadh chun na h-eacarsaich seo aig deireadh an aonaid gus faighinn a-mach gu dè an piseach a thàinig air tuigse is comasan nan sgoilear.

Obair B

- **1. Mo, Do...** Tha a' chiad eacarsaich air td4 na meadhan air measadh a dhèanamh air tuigse nan sgoilearan a thaobh nan Altan Pearsanta. Tha ppt2 an uair sin a' nochdadh mar a bhios iad ag obrachadh sa Ghàidhlig. Bidh aig na sgoilearan ri clàr a dhèanamh air td4 bhon fhiosrachadh a tha air ppt2.
- **2. mo no agam?** Tha an eacarsaich seo air td5 na meadhan air measadh a dhèanamh air tuigse nan sgoilearan a thaobh dè as fheàrr ann an diofar shuidheachaidhean. Tha am mìneachadh air ppt3 simplidh (tha fios gu bheil cuid de dh'ainmearan (leithid *duine*) gu math annasach anns an t-seadh seo agus gu bheil diofar dhualchainntean ag obrachadh ann an dòighean caran eadar-dhealaichte) ach thathas den bheachd gum bu chòir dhan ghràmar a bhith air a chumail simplidh. Faodaidh an tidsear barrachd mìneachaidh a thoirt seachad/am ppt atharrachadh ma bhios feum air.
- **3. Ri taobh agus mo, do...** Tha an dàrna eacarsaich air td5 a-rithist na meadhan air measadh a dhèanamh air tuigse nan sgoilearan a thaobh roimhearan fillte. Tha ppt4 an uair sin a' nochdadh mar a bhios iad ag obrachadh agus tha aig sgoilearan an uair sin ri beagan eadar-theangachaidh a dhèanamh (td6) gus dèanamh cinnteach gu bheil iad air seo a thuigsinn.

NOTAICHEAN AN TIDSEIR

- **4. Gnìomhairean agus mo, do...** Tha an dàrna gnìomh-obrach air td6 (*Còmhradh Clas*) gu math doirbh ach chaidh a chur a-steach gun fhios nach bi sgoilearan sa chlas aig a bheil tuigse air leth air gràmar. Thathas an dùil gum bi a' mhòr-chuid a' feuchainn ri na sia seantansan air td7 eadar-theangachadh mar shlighe a-steach dhan eacarsaich seo. Tha seo doirbh, ach faodar na freagairtean ceart a mhìneachadh le ppt5. Chithear an uair sin a bheil tuigse nan sgoilearan air tighinn air adhart le bhith a' dèanamh na h-ath eacarsaich (ag eadar-theangachadh còig seantansan eile) air td7.
- **5. gam, gad...** Tha an eacarsaich seo (td8-9) a' dèiligeadh ri puig cànan a tha buailteach a bhith lag aig sgoilearan – gu ìre mhòr air sgàth cho eadar-dhealaichte 's a tha a' Ghàidhlig agus a' Bheurla anns an t-suidheachadh seo, ach cuideachd air sgàth 's nach eil grèim aca air na h-altan pearsanta. Tha seo a-rithist a' tòiseachadh le bhith a' dèanamh measadh air tuigse nan sgoilearan – an urrainn dhaibh na seantansan a cheartachadh (bonn duilleag 8)? Gabhaidh na freagairtean ceart a mhìneachadh le ppt6 agus ppt7. Tha aig na sgoilearan an uair sin ri Gàidhlig a chur air trì seantansan (mullach td9) anns a bheil altan nas dorra a' nochdadh (*gar/gan*). Tha ppt8 a' mìneachadh carson a bhios sinn a' cleachdadh *gam, gad...* – dh'fhaodadh gum bi seo feumail do fheadhainn aig a bheil deagh thuigse air grammar, ach dh'fhaodadh gum dèanadh e barrachd cron na feum do chuid eile. Bidh fios aig tidsearan fa leth dè cho freagarrach 's a bhiodh e. Tha barrachd eacarsaichean cànan air a' phuig seo (td9-10) a' leantainn (Gàidhlig gu Beurla/Ceartaich na mearachdan/Beurla gu Gàidhlig).
- **6. nam, nad...** Thathar an dòchas gum bi e nas fhasa do sgoilearan gluasad chun an ath rud leis gu bheil pàtran cinnteach ann eadar *gam...* agus *nam...* Tha a' chiad eacarsaich (air an duilleig-obrach) ag iarraidh air sgoilearan seantansan goirid a cheartachadh (me, 'S e *iasgair a th' annam/Tha mi nam iasgair*). (Tha fios gu bheil diofar (gu ìre bheag) a thaobh brìgh an dà sheantans seo – dh'fhaodadh tidsearan togail air a seo nam biodh e freagarrach). Tha an eacarsaich seo a-rithist na meadhan air tuigse nan sgoilearan a mheas aig toiseach gnothaich. Tha PPT9 a' daingneachadh na puig cànan seo. Tha PPT10 a' mìneachadh carson a bhios sinn a' cleachdadh *nam...* (bidh e an urra ris an tidsear an cleachd e/i seo – bhiodh e feumail do sgoilearan adhartach). Tha PPT11 a' ceangal ri chèile na puigean cànan a nochd anns an aonad cànan seo agus a' sealltainn mar a bhios *nam...* ag obrachadh. Tha eacarsaichean A agus B (air an duilleig-obrach) a' toirt air sgoilearan tuigse a thaisbeanadh air mar a bhios an dà structar cànan seo ag obrachadh.
- **7. nam, nad... a-rithist** Tha td11-12 a' dèanamh fòcas air a bhith a' cleachdadh *nam...* (mar eisimpleir, *nam sporan, bha e na sheasamh*). Togaidh ppt12 agus ppt13 air freagairtean nan sgoilearan. San dol-seachad, tha e nas fhasa mìneachadh a thoirt air an diofar eadar *Tha mi a' suidhe/Tha mi nam shuidhe* na cuid eile (mar eisimpleir *Tha mi a' ruith/Tha mi nam ruith*). Tha an eacarsaich mu dheireadh air td14 a' dèanamh cinnteach gu bheil na sgoilearan air a' phuig seo a thuigsinn.
- **8. An Eacarsaich mu Dheireadh** Ma bhios tìde ann, dh'fhaodadh sgoilearan tilleadh gu Obair A – thathar an dòchas gum faigh iad lorg air barrachd fhaclan (leithid: **mo, gam, nam...**) nach do lorg iad a' chiad turas!